

Bornova’da Osmanlı Dönemi’nden Bir Eğitim Yapısı: Hacı Osman Darülkurra

Zeynep Gülden Yılmaz, Şakir Çakmak¹

15. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlı belgelerinde adına rastlanmaya başlanan Bornova’nın tarihsel önemini koruyan bölgelerinden biri Geleneksel Çarşı Bölgesi’dir. Osmanlı döneminde oluşmaya başlayan ve tarihsel süreç içinde büyüyerek gelişimini sürdüren çarşı, ‘Büyük Çarşı’ ve ‘Küçük Çarşı’ olarak iki bölgeden oluşmaktadır. Büyük ve Küçük Çarşı’da yer alan anıtsal yapıların tamamı kültür varlığı olarak tescillidir. Koruma altında olan bu yapıların büyük bir kısmı özgünlüklerini kısmen koruyabilmişlerdir. Özgünlüğünü en iyi şekilde koruyan yapı Büyük Çarşı’da yer alan Hacı Osman Darülkurra’dır. Darülkurra aynı zamanda alanda yer alan anıtsal yapılar arasında inşa kitabesi bulunan iki yapıdan biridir.

Hacı Osman Darülkurra, Büyük Çarşı sınırları içerisinde; Ergene Mahallesi, 452 No’lu Sokak, 26 pafta, 103 ada ve 29 parselde yer almaktadır. Günümüzde çarşı dokusunu oluşturan yapılar arasında kalmakta ve bulunduğu sokaktan varlığı güçlkle fark edilebilmektedir. Yapı, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları İzmir Bölge Kurulu’nun 02/07/1987 tarih ve 3456 sayılı kararı ile korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı olarak tescillenmiştir.

Yapının içinde yer aldığı avlunun batısında, bir medreseye ait olduklarını düşündüğümüz kubbeye örtülü kare planlı mekanlar üzerinde yükselen betonarme bir yapı bulunmaktadır. Ancak medresenin büyük bir bölümü günümüze ulaşamamıştır.

Darülkurra, kubbe ile örtülü kare planlı bir yapıdır. Kubbe alaturka kiremit ile kaplıdır. Beden duvarları taş+tuğla almaşık örgülüdür. Yapının cepheleri son derece yalındır. En dikkat çekici cephesi taçkapı şeklinde düzenlenmiş olan özgün giriş açıklığı ve inşa kitabesinin yer aldığı batı cephesidir. Özgün girişin iki yanında yer alan profilli taş konsollar ve bu konsolların üzerinde güçlkle fark edilebilen kemer başlangıcı, girişin önünde tek birimli bir revak bulunduğunu kanıtlamaktadır. Yapıyı özel kılan bir başka özelliği giriş açıklığında yer alan yivli sivri kemerdir. Bu tür yivli kemerlere Menemen, Foça ve Manisa’da yer alan 16. yüzyılın ikinci yarısına ait başka yapılarda da rastlanmaktadır. İnşa kitabesinden 1577 yılında inşa edildiğini öğrendiğimiz Hacı Osman Darülkurra’nda da benzer bir kemere rastlanması bu uygulamanın o döneme özgü bir moda ya da belki de aynı sanatçı gruplarının ürünü olabileceklerini akla getirmektedir.

¹ Yüksek Mimar Zeynep Gülden Yılmaz,

Doç. Dr. Şakir Çakmak Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, İzmir/Türkiye, ORCID ID: 0000-0001-7317-3023, E-Mail: sakircakmak@gmail.com

Bildirimizde Bornova Hacı Osman Dar lkurrası'nın ayrıntılı bir şekilde tanıtılması ve Osmanlı eğitim yapıları arasında yer alan dar lkurralar hakkında bilgiler verilmesi hedeflenmektedir.

An Educational Building from the Ottoman Period in Bornova: Hacı Osman Darülkurra

One of the historically significant areas of Bornova, which began to appear in Ottoman records in the second half of the 15th century, is the Traditional Bazaar District. This bazaar, which emerged during the Ottoman period and continued to expand over time, consists of two sections: the "Grand Bazaar" and the "Small Bazaar." The monumental structures located within these sections are officially registered as cultural heritage sites. While many of these buildings have partially preserved their original characteristics, the best-preserved structure is the Hacı Osman Darülkurra, situated in the Grand Bazaar. Notably, it is one of the two monumental structures in the area that still retains its original construction inscription.

Hacı Osman Darülkurra is located within the boundaries of the Grand Bazaar, specifically at Ergene Mahallesi, 452 No'lu Sokak, parcel 26, lot 103, and plot 29. Today, it remains surrounded by the existing bazaar structures, making it difficult to discern from the street. The building was officially designated as an immovable cultural property requiring preservation by the İzmir Regional Board for the Conservation of Immovable Cultural and Natural Assets under decision no. 3456, dated 02/07/1987.

To the west of the courtyard in which dar lkurra is located, a reinforced concrete addition has been constructed over square-planned, domed spaces, which are believed to have originally belonged to a madrasa. However, the majority of this madrasa has not survived to the present day.

The Darülkurra is a square-planned structure covered with a dome. The dome is clad with traditional Turkish tiles. Its walls are built with an alternating stone and brick masonry technique". Its façades are notably basic. The most striking façade is its western façade, where the original entrance designed in the form of a monumental portal (ta kapı) and the construction inscription are located. The profiled stone consoles on either side of the entrance and the barely discernible arches springing from these consoles suggest that a single-unit portico once stood in front of the entrance. Another distinctive feature of the building is the fluted pointed arch over the entrance opening. Fluted arches are also observed in

structures dating to the second half of the 16th century in Menemen, Foça, and Manisa. The presence of a similar arch in Hacı Osman Darülkurra, which was built in 1577 according to its inscription, raises the possibility that this architectural detail was a regional stylistic preference of the period or perhaps the involvement of the same group of artisans.

This study aims to provide a detailed examination of the Hacı Osman Darülkurra in Bornova and to offer insights into darülkurras as a category of Ottoman educational buildings.